

szov szerette Petőfit. A *Russ: kiej Vesztnyik* valóban reakciós irányzatú folyóirat volt, de nemcsak Herczeg Ferenc, hanem többek között Mikszáth Kámán műveit is buzgón népszerűsítette. Dolmányos elmarasztalóan említi, hogy Tormay Cecília szerette Andrejevét. Másutt viszont dicsérően emeli ki, hogy Ady Tóth Bélával szemben „néhány nyugat-európai haladó íróval együtt Leányid Andrejevet is megvédte (uo.¹ 179. l.)

Gáspár Imrét, mint a „80-as évek eleji haladó irodalmi körök... jelentős alakját” említi, s többször, helyesen, hivatkozik arra, hogy Gáspár szerette az orosz irodalmat. Az utolsó fejezetben is, mint „az orosz irodalom régi szerelmeséről” ír Gáspárról (uo. 156. l.) s melegen méltatja annak Gorkij-értékelését. Néhány lappal később a reakciós, klerikális kritika Tolsztoj-ellenes kirohanásait ismerteti, s megállapítja, hogy a *Magyar Szemle* Tolsztojt „két évszázad legnagyobb Tartuffe-jének” nevezte. Azt azonban nem említi meg, hogy ezt a cikket is Gáspár Imre írta, s nem is próbálja Gáspár ellentétes nyilatkozatait megmagyarázni. Egy két pontatlanságot is szemére vehetünk a szerzőnek, pld. azt hogy Komlós Aladár, Gorkij magyar fogadtatását tárgyaló tanulmányát Radó Györgynek tulajdonítja (155. l.)

A fentemlített hiányosságok részletkérdésekkel kapcsolatosak, Dolmányos módszerének egészére nem jellemzőek. Világos, olvasmányos könyve nemcsak népszerűsítő feladatát tölti be jól, haszonnal forgathatják az orosz—magyar kapcsolatok kutatói is.

D. Zöldhelyi Zsuzsanna

Móricz Zsigmond: Este tűz mellett. (Elbeszélések, cikkek, rajzok.) Összegyűjtötte, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Szalatinai Rezső. Bratislava, 1957. Szlovákiai Szépirodalmi Könyvkiadó. 338 l.

Szalatinai Rezső kötetbe gyűjtötte Móricz Zsigmond felvidéki és szlovákiai tárgyú elbeszéléseit, cikkeit, karcolatait. Móricz írói természetén ismeretében is meglepően terjedelmes és gazdag anyag gyűlt így össze. A könyv szerkesztője elsősorban nyilván a csehszlovákiai magyar olvasóknak szánta ezt a gyűjteményt, hogy egyetlen kötetben adhassa kézbe csaknem mindazt, amit Móricz a kisepikai műfajokban szlovákiai emberekről írt. Az író demokratikus felfogásának is szép tanúsága ez a gyűjtemény. Őt nemcsak a csehszlovákiai magyarság helyzetének megítélésében vezette a szomszédos népek békés barátságának a gondolata, de már a világháború vége felé is azt hirdette, hogy a szlovákoknak is meg kell kapniuk azokat a jogokat, amelyek minden szabad népet megilletnek.

E nemes és hasznos missziók mellett irodalomtörténeti jelentősége is van Szalatinai

Rezső gyűjteményének. A mintegy félszáz szlovákiai tárgyú, vagy legalábbis szlovákiai környezetben játszódó írás újra felhívja a figyelmet arra, hogy Móricz írói működésében milyen nagy jelentőségű volt a felvidéki és szlovákiai vidékeknek, városoknak, embereknek. Első nagylángú publicisztikai írásában, amely a tragikus ököritói tűzvész megdöbbentő hírére szinte robbanó erővel tört ki belőle, így ír a tűz martalékká vált szatmári emberekről: „Mind halottam, valamennyit gyászolom. Földieim, véreim, s ami a művészek talán legfontosabb: a modelljeim! Ott tanultam megismerni nemcsak a magyar parasztot, hanem az embert is...” Móricz emberábrázoló művészetének alapanyaga és kiindulópontja valóban a szatmári magyar volt és bizonyos mértékig (népi figurák rajzában) az is maradt élete végéig. De annál nagyobb érdeklődéssel, az életábrázoló művész nagy mohóságával figyelte meg a felvidéki, szlovákiai városkák embereit is. Első feleségének családja és rokonsága, valamint távolabbi környezete révén új emberanyagot fedezett fel. A sors korlátait feszegette, nagyra törő szatmári parasztok után itt beosztó, törekvő és kimértégűkben már sokszor karikatúrává váló kispolgárokat ismer meg és szikár, kuporgató asszonyaikat. De a népre is figyel, a bányászlányokról rajzolt karcolata új színeket hozott művészetébe. Ismeretlen, új világ nyílt meg előtte! „Feleségem ojtotta belém a szeretetet a hegyek és a szlovákok iránt, ő nyitotta meg nekem egy új lelki élet kapuját, amely élet addig nekem teljesen ismeretlen volt — mondta Móricz egy szlovák újságírónak adott nyilatkozatában. — Neki köszönhetem, hogy íme eljuttottam idáig, hogy értékelni tudom minden emberi faj munkáját s azt egyenlő értékű tényezőnek tartom a műveltség terén.”

Minden eddigi válogatásnál erősebben reprezentálja ez a gyűjtemény, hogy Móricz számára milyen elemi öröm volt és milyen határozott írói törekvés mindenféle emberi beszéd lejegyzése, valóságos leköltözése. A kritika sokszor ünnepelte Móriczban a legeredetibb, társadalmi és néprajzi vonatkozásban egyaránt a legérzékenyebb magyar rétegek irodalmi felfedezőjét. Ez valóban igaz, de azzal a kiegészítéssel, hogy Móricz elveitől és írói gyakorlatától távol volt minden nyelvi vagy néprajzi purizmus, a szó legtágabb értelmében is. Ő a keverék nyelvet is hűen jegyzi le, abban is az élet valóságának konkrétumát látja, a magyart hibásan beszélő szlovákok szavait, beszédfordulatait is hűen rögzíti, éppúgy, mint a szlovák nyelvkörnyezetben élő magyarok, vagy a mecenzéfi németek idegenszerű magyar beszédét.

Az értékes kötet olvasásának örömet egyetlen, bár többször ismétlődő mozzanat zavarja. Nem volt helyes, hogy az időrendi

elv alkalmazása következtében novellák és publicisztikai írások váltakozva bukkannak fel a kötetben. Móricz riportjait, napilap-cikkeit is megbecsüljük, de novelláinak sokkal nagyobb az átütő ereje. Ha vegyítjük a két műfaj írásait, ez a különbség, a publicisztikai írások kárára nagyon erősen kiütözik. El kellett volna keríteni kötetben belül a szépirodalom és a publicisztika körébe vágó írásokat. A *kis vereshajú* c. nyolcvan lap terjedelmű kisregényt is inkább ki kellett volna hagyni ebből a gyűjteményből, ahogy *Az Isten háta mögött* és a *Jószerecsét* hasonló terjedelmi és műfaji okok miatt szintén kimaradt.

Szalatnai Rezső *Móricz Zsigmond Szlovákiában* c. tartalmas bevezetője magába foglalja mindazt, ami a tanulmány megírásakor Móricz szlovákiai kapcsolatairól már tisztázott volt. Az igényesen megfogalmazott tanulmányban, amely szépirói alkotásként is megállja a helyét, egyetlen mondat van, amely vitára készít. Móricz Zsigmond első feleségéről azt írja Szalatnai, hogy „nemcsak megértette az író, hanem ösztökélte az írói hivatás legrangosabb teljesítményére: a társadalmi forrongást és javítást vállaló írásművekre”. Móricz és kortársai vallomásaiból azonban aligha vonhatunk le ilyen következtetéseket. Holcs Janka bíráló szavú, okos és morális erejű kritikusa volt Móricz életének és írói munkáinak is, de a társadalom ábrázolásának radikálisabb vagy éppen forradalmi irányai felé nem a feleség, hanem a *Nyugat* írói, mindenekelőtt Ady Endre, és elsősorban saját tapasztalatai, az élő történelem tanulságai sodorták Móriczot.

Vargha Kálmán

Hegedűs Géza: A költői mesterség. Bevezetés a magyar verstanba. Bp. 1959. Móra Ferenc Ifjúsági K. 231 l.

Hegedűs Géza a korábbi magyar verstani kutatások, megállapítások, viták tanulságaira építve a rendszeresség, a nagyközönséghez szólás igényével ír a verstan kérdéseiről, egy „művészet mesterségbeli részéről”. Könyve meg is felel céljának, mind tartalmi, mind pedig formai szempontból.

A bevezetés a könyv céljáról szól a „könyved csevegés hangján”, s megpróbálja elkülöníteni a verset a prózától rámutatva a köznyelv, az irodalmi próza és a vers nyelvi anyagának különbözőségére, valamint ezek kapcsolatára. Az első fejezetben a verstan alapfogalmait tisztázza, élvezetes, szinte társalgási stílusban. A vers specifikumát a „visszatérésben” jelöli meg. Hozzá lehetne tenni, hogy ez nem más, mint a ritmus, de ez nemcsak hangtani elemek bizonyos szabály szerinti, de bizonyos gondolati egységek visszatérését is jelenti (gondolatritmus). En-

nek vizsgálata azonban nem esett bele a könyv vizsgálati körébe. Így a ritmus (visszatérés) alapját a szótagok természetes tulajdonságában (hosszúság—rövidség), helyzeti energiájukban (hangsúlyosság—hangsúlytalanság) és hangzásuk időegymásutáni rendszerében látja. Ez a leszűkítés onnan adódott, hogy kutatási területül főleg a műköltészetet választja, erre utal a cím is: *Költői mesterség*. A továbbiakban röviden megemlíkezik azokról, akik a verstan kérdéseivel foglalkoztak, vizsgálja a verstannak, mint történeti tudománynak a jellegét, az irodalom egyéb részterületeihez való viszonyát. Szemléletesen, a példák bemutatásán és elemzésén keresztül vizsgálja a szótag szerepét, jellegét, a szójáték és a rím problémáját, ennek fajtait, jelzi az ezekből felépülő verssorokat, versszakokat, rímrendszereket, ezek mibenlétét. E fejezetben a költészetnek, mint a valóságát stilizált formában bemutató művészeti ágak nyelvéről, a költői nyelvtanról szól még, majd a fejezet végén a magyaros verselés típusait elemzi, egyúttal vázolja e típusok történeti megjelenését, kialakulását is.

A második, harmadik, negyedik fejezetben ezek részletes kifejtését, egymásrahatását találjuk, de nem marad el az átmeneti jelenségek tárgyalása sem. A könyv egyik értéke, hogy a mai magyar nyelv verstanának bemutatásakor szinte egy esetben sem marad el a jelenségek történeti vizsgálata, a fejlődés felvázolásában szerencsésen ötvöződik egybe a leíró és a történeti módszer mind a felépítésben, mind az egyes részjelenségek elemzésében. Szinte a fejlődési út lezárásaként kerül sor az ötödik fejezetben a szabadvers problematikájának bemutatására, s a hatodikban a XX. századi verselés új vonásainak, eredményeinek, az egyes költőknél, nemzedékeknél jelentkező specifikumok feltárására.

A hetedik fejezet a verstani mozzanatok hatását vizsgálja. A szerző maga is utal arra, hogy „ingoványos területre” lépünk e kérdések boncolgatásakor, s ezért itt csak a problémák felvetését tűzte ki célul. Rámutat ennek során az akusztikai jelenségek újranelismeréséből származó versélményre, a rímvárás, rímkésleltetés okozta feszültségre, vagy az egyes jelenségek hagyomány-kialakította hangulatiságára és ebből következő funkciójára stb.

A könyv végén a verstani fogalmak és szakkifejezések precíz és gondos definícióját adja a szerző.

Meszerics István

Benedek Marcell: Kis könyv a versről. Bp. 1960. Gondolat K. 160 l. (Gondolattár, 1.)

Benedek Marcell könyvecskéje ismeretterjesztő munka, a *Gondolattár* első kötete. Célja, hogy megbízható és korszerű ismerete-